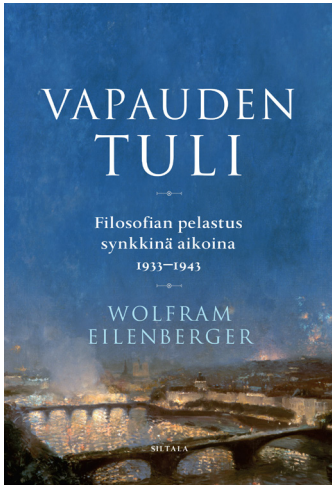

Oikeudenmukaisuuden puolustus

Buxton, Rebecca & Whiting, Lisa (toim.) (2021). *Filosofian kuningattaret*. Historian sivuutettujen ajattelijoiden elämä ja perintö. Suomentanut Tapani Kilpeläinen. Niin & näin. 218 sivua.

Eilenberger, Wolfram (2021). *Vapauden tuli*. Filosofian pelastus synkkinä aikoina 1933–1943. Suomentanut Tommi Uschanov. Siltala. 366 sivua.

” Elämme fantasiassa, illuusion maailmassa. Elämän suuri tehtävä on löytää todellisuus.

Iris Murdoch (1919–99)

” Minä olen filosofi ja minua kiinnostaa ihmisyyys.

Simone Weil (1909–43)

HELMIKUUN 24. PÄIVÄNÄ vuonna 2022 Eurooppa heräsi ensimmäiseen täysimittaiseen hyökkäyssotaan maaperällään sitten toisen maailmansodan. Rauhaa – jota kesti miltei 77 vuotta – värittivät esimerkiksi kylmä sota, ohjuskiirit ja Krimin vuoden 2014 miehitys. Olemme käyneet lähellä konfliktien kriisiytymistä, mutta nyt raja on ylitetty. Rauhan ajan kasvattina mieleni on vaikea käsitellä Ukrainaan kohdistuvan hyökkäyssodan kylvämää kärsimystä, hätää ja kuolemaa.

Toimintamme ihmislajina, toisin sanoen riippuvuutemme fossiilista polttoaineista ja se elämäntapa, johon olemme tottuneet, on tuhoisa. Hallitustenvälisen IPCC-ilmastopaneelin (2018; 2022) raportit vahvistavat, että päästörajoitukset

ovat välttämättömiä. Nykyistä vaikuttavampiin toimiin on ryhdyttävä heti, jotta vielä vakavammilta muutoksilta vältytään.

Samaan aikaan kun meidän pitäisi yhdistää voimamme elämän ehtoja uhkaavien ekokriisien hillitsemiseksi, maailma tuntuu yhtäkkiä hypänneen ajassa taaksepäin. Patriarkaattiset voimat nostavat päätään suurvalta-aseman pönkittämisen nimissä.

Miten koko maapallon kaikkien elollisten tulevaisuus voi olla niin harvoissa käsissä? Miksi itsevaltiaat tuntuvat kadottaneen realiteetintajun, inhimillisyyden ja empatian? Tuijottaessaan sokeasti omia patriarkaattisia, mahtipontisia unelmiaan nämä valitettavan usein valkoihoiset, keski-ikäni ylittäneet miehet tulevat tuominneek-

si koko ihmislajin olemassaolon edellytykset kadotuksen partaalle.

OIKEUDENMUKAISUUDEN EHDOSTA

Kysymykseni ovat kiinteästi sidoksissa siihen, miten olemme oppineet näkemään maailman. Kuka on kirjoittanut historian, narratiivin, jonka varassa tulkitsemme maailman tapahtumia? Miten me ymmärrämme oman roolimme maailmassa ja miten se kytkeytyy sukupuoleemme, etniseen taustaamme ja ikäämme?

Filosofian kuningattaret -teoksessa esitelty moraalifilosofi Iris Murdoch (1919–1999) esittää, että toimiakseen eettisesti ja moraalisesti kestävästi ihmisen on ymmärrettävä, että häntä ympäröi

EDMUND HUSSERL KIRJOITUTTI YHDEN TÄRKEIMMISTÄ TEOKSISTAAN ASSISTENTILLAAN STEINILLA.

röi yhteiskunnallinen moraalitodellisuus. Toimiaksemme oikein meidän on kartoitettava, millaiset olettamukset ja normit olemme omaksuneet oppimamme yhteiskunnallisen moraalitodellisuuden kautta. Meidän on ensin tunnistettava ympäröivän yhteiskunnallisen moraalikoodiston olemassaolo ja tiedostettava, miten se on vaikuttanut käsityksiimme muista ja itsestämme, hyvästä ja pahasta, oikeasta ja väärästä. Vasta herätyämme tällaiseen yhteiskuntakriittiseen reflektioon voimme arvioida meitä ympäröivän moraalitodellisuuden oikeellisuutta ja harjoitella toimimaan itse määrittelemiemme arvojen mukaisesti moraalisesti kestävällä tavalla.

Toimiaksemme oikeudenmukaisesti meidän on kasvettava sisäisesti, sillä sisäinen kasvu vaikuttaa moraalisesti kykyimme toimia toisia kohtaan oikein ja kunnioitavasti. Esseen alussa siteeraan Murdochin ajatusta illuusiossa elämisestä ja todellisuuden löytämisen merkityksestä. Tällaisia illuusioita ovat mielestäni niin propagandan luoma virheellinen kuva maailman tapahtumista ja niiden syistä kuin asenteet, jotka ovat juurtuneet kyseenalaistamattomiksi normeiksi, esimerkiksi individualismin liiallinen ihannoiti. Kun koronarokotuksesta kieltäytyvä toteaa julkisuudessa, että hän ei koe olevansa vastuussa

tuntemattomien ihmisten kuolemista, itse kunkin on syytä kysyä, miten tällaiset asenteet ovat muotoutuneet.

Ovatko moraaliset valintamme kestäviä, jos seilaamme halki elämämme pysähtymättä pohtimaan, mikä on oikein, mikä on arvokasta ja kenellä on oikeus koskemattomuuteen, elämään ja olemassaoloon? Mihin omat valintamme pohjautuvat, jos ne eivät ole itse koettelemiamme? Mitä on sellainen oikeudenmukaisuus, joka koskee vain itselle tuttua ja ajaa vain ihmisen omaa etua?

Murdochin jalanjäljissä voimme esittää, että kyetäksemme näkemään niiden narratiivien läpi, joiden verkostossa olemme kasvaneet ja joiden piirissä toimimme, meidän on tutkittava asioita syvemmin. Meidän on pyrittävä ottamaan selvää totuudesta.

Iris Murdochin elämäkerturi Fay Niker (s. 109) tuo esiin yllättävän tiedon: todella monet parhaillaankin moraalipsykologian, hyveteorian, partikularismin, tunteiden ja moraalihavaintojen parissa työskentelevät eivät tiedä, että Murdoch oli yksi aihepiirin pohdiskelun aloittajista. Useimmille meistä hän on romaanikirjailija.

Kuinka naiselle sopivaa, totean [ironiaa äänessäni].

Kun lukemamme ja eteenpäin välittämämme historia on tois-

puoleista, miesvoittoista, tulkitamme menneestä, nykyisyydestä ja tulevaisuudesta vaatii kriittistä tarkastelua. Missä on totuus, jos moraalisen toimijuuden olemuksen filosofisen keskustelun aloittaneetkaan eivät saa heille kuuluvaa kunniaa?

KYLMIÄ TOTUUKSIA

Fenomenologian klassikkoajateltija Edmund Husserl (1859–1938) kirjoitutti yhden tärkeimmistä teoksistaan assistentillaan, juutalaissyntyisellä Edith Steinillä (1891–1942), joka oli Saksan historian toinen filosofian alalta väitellyt nainen. Ja kyllä: kirjoitutti. Jae Hetterley (s. 78–79) kuvaa *Filosofian kuningattarissa*, että Husserl ei antanut assistentilleen työstettäväksi edes käsikirjoituksen ensimmäistä versiota. Sen sijaan Husserl asetti tämän eteen kasan luentomuistiinpanoja vuodelta 1905, muutaman artikkelin ja hajanaisia muistiinpanojaan. Kun käsikirjoitus väliaikaisen unohduksen jälkeen päätyi Husserlin ja Martin Heideggerin teokseen, Steinin valtava työ ”unohdettiin” mainita.

On myös mahdollista, että monen tuntemaa sokraattista metodia ei keksinytkään Sokrates vaan filosofi Diotima (noin 400 eaa.), jonka kanssa käydyistä keskusteluista Sokrates kirjoittaa teoksistaan (Aliozi 2021, 10).

VIRHEET KUULUVAT IHMISYYTEEN. NE KASVATTAVAT, TEKEVÄT MEISTÄ INHIMILLISIÄ.

Mainitsemiä esimerkit ovat pintaraapaisu siihen todellisuudeksi ymmärtämämme filosofian historiaan, joka Murdochia lainaten näyttää enemmänkin illuusiolta. Miesfilosofien illuusiolta. Puolikkaan maailman illuusiolta, jonka varassa yhä tänäänkin luemme filosofian historiaa – ja maailmanhistoriaa.

Jotta todella pääsemme lähemmäs totuutta, historian epätasapaino on kurottava umpeen. Tässä tehtävässä *Filosofian kuningattaret* onnistuu viihdyttävästi, napakasti ja kiireisen nykylukijan tahdille sopivissa palasissa. Teos on ponnahtuslauta maailmaan, jonka paljastaminen on olennainen osa totuuden löytämistä.

JOKA EI VANHASTA VÄLITÄ

Toinen maailmansota on aina ahdistanut minua valtavasti. Vältän mielelläni kaikkia sellaisia yhteyksiä, joissa sota kuvataan millään tavalla voitokkaana tai urhoollisena osana historiaa – ja valitettavasti nykypäivää.

Vapauden tuli tarjoaa lukukokemuksen, joka kuvaa sodan järjestömyyttä ihmisen näkökulmasta. Se vie historian läpi totuuden ja vapauden tuli edellä, filosofian neljän suuren naisen elämää, ajattelua ja sen kehittymistä seuraten. Kirja on kaunista ja sykähdyttävää henkilökuvausta ja herättää

kuvaamansa ajanjakson, vuosien 1933–43 historian eloon. Se välittää aikakaudesta kaikesta kauheudesta huolimatta kuvan, jossa ihmisen hyvyys paljastuu – on auttamisen tahtoa ja vimmaa, rakkautta ja kiintymystä monissa muodoissaan.

Eilenberger (s. 236) kirjoittaa natsien avoimena tavoitteena oleen ”sellaisen ihmisen väkivaltainen luominen, joka ei enää edes pidä vapautta vaihtoehtona tai edes tiedosta sitä”. Kirjan henkilötarinoiden taustalla on argumentti vapaudesta totuuden löytämisen ehtona: kaikki, mikä estää vapautta, estää totuutta löytymästä ja muovautumasta silmiemme eteen.

Eilenberger seuraa neljää vapauden olemusta pohtinutta filosofia: Simone de Beauvoiria (1908–86), Simone Weiliä (1909–43), Ayn Randia (1905–82) ja Hannah Arendtia (1906–75). Hän asettaa filosofien elämänsä mielenkiintoisella tavalla kontekstiin, joka selittää heidän filosofista ajatteluaan ja sen kehittymistä. Kapitalismin kuningattareksi tituleerattu Rand maalautuu omista lähtökohdistaan maailmaa tulkinneeksi ihmiseksi. Tämä auttaa ymmärtämään aiempaa paremmin hänen ajatteluaan ja ajamaansa yksilökeskeistä arvomaailmaa, vaikka en vieläkään kykene hyväksymään sitä.

Jos emme kuitenkaan välitä vanhasta emmekä esimerkiksi kiinnitä huomiota niihin vääritymiin, joita aiemmin ymmärtämämme historia sisältää, heittämmme hukkaan vapautemme tuomat mahdollisuudet. Mene-tämme paitsi mahdollisuuden ymmärtää omaa aikaamme ja sen keskeisiä arvoja, myös omaa itseämme: emme saa mahdollisuutta löytää itseämme sellaisena ihmisenä, mikä vielä voisimme olla.

MILLAISTA IHMISYYTTÄ RAKENNAMME?

Lukiessani Eilenbergeriä Ukrainan kriisin kiristyessä mieleeni nousi monia kysymyksiä: Mikä on ihmisen rooli maailmassa? Mikä on oikein? Mikä on kaikkein arvokkainta puolustettavaa?

Hyökkäyksen viidentenä päivänä 28. helmikuuta IPCC julkaisi tuoreimman raporttinsa. Sekin yrittää saada ihmisiä näkemään hupenevien luonnonvarojen, sään ääri-ilmiöiden, sotien ja ilmastopakolaisuuden väliset yhteydet. Esitän, että intersektionaalista feminismiä, eli feminismin laaja-alaista oikeudenmukaisuutta ajavaa nykymuotoa, ja ekososiaalista oikeudenmukaisuutta yhdistää tarve löytää totuus. Tämä taas edellyttää inhimillisen ihmisyyden tunnustamista.

Simone Weil muistetaan sa-

noistaan ”Minä olen filosofi ja minua kiinnostaa ihmisyyt” (s. 334). Ajatus sykkähdyttää minua, sillä ihmisyyt ei rakennu sellaiseksi elämää suojelevaksi kokonaisuudeksi, joka se voisi olla, ellemme tunnusta virheitämme, päätä muuttua ja ala toimi muutoksen hyväksi. Meidän on tunnustettava, että virheet kuuluvat ihmisyyteen – ne kasvattavat, tekevät meistä inhimillisiä. Virheisiin ei kuulu jäädä kellumaan, vaan ne kuuluu tunnustaa ja tunnustaa. Se on ensimmäinen askel sellaiseen inhimilliseen ihmisyyteen, kollektiiviseen mahdollisuuteen kasvaa kohti nykyistä

oikeudenmukaisempaa maailmaa. *Filosofian kuningattaret* ja *Vapauden tuli* rakentavat sellaista kuvaa totuudesta ja ihmisyydestä, jossa meidän kaikkien on tärkeää olla mukana. Ne tuovat esiin rakenteellisen sarron vuoksi omalla aikanaan äänensä menettäneitä suuria ajattelijoita ja viisautta, jonka avulla me voimme oppia ja kasvaa. Tarvitsemme feministisiä yhdenvertaisuustavoitteita rakentaaksemme yhteiskuntaa, jossa ihmisyyt voisi kasvaa ja kukoistaa. Tarvitsemme välittömiä, voimakkaita ilmastotekoja selviytyäksemme muiden eläinlajien kanssa

maapallolla. Kumpikin tavoite on samaa suurta kuvaa, jossa nykyistä oikeudenmukaisempi tulevaisuus on mahdollinen.

Loppujen lopuksi oikeudenmukaisuus on valinta, jonka voimme ihmiskuntana tehdä.

Jatkammeko sitä kohti?

JOHANNA KALLIO
KM, apurahatutkija
kasvatustieteiden ja kulttuurin
tiedekunta
Tampereen yliopisto

 <https://orcid.org/0000-0002-2820-5177>

Sitaattien suomennot: Iris Murdoch / Johanna Kallio; Simone Weilin / Tommi Uschanov.

Toimituskunta tutuksi

”On vaarallista ajatella, että ihminen itse kykenee itsenäisesti ja kriittisesti arvioimaan, mikä on totta ja mikä ei. Tarvitsemme nöyryyttä ja uteliaisuutta myöntää, että joku muu voi osata ja tietää asian minua paremmin”, sanoo Severi Hämäri.

Hän on selväsanaisuutta arvostava akateeminen vaeltaja ja toimituskuntalainen.

Aikuiskasvatuksen toimituskunnassa on tusina tutkimuksen ja tiedejulkaisemisen asiantuntijaa.

Tutustu heihin!

bit.ly/toimituskunta_tutuksi

 [instagram.com/ak_tiedehti](https://www.instagram.com/ak_tiedehti)

#TOIMITUSKUNTATUTUKSI #ARKISIVISTYS #AIKUISKASVATUS